שפיק (1918).

Yehuda - Hau...

Montevideo.

ערשטער נוסח: אַ שדעלע רייזן־אַן אַן
אַלטן שד פֿאַרציילן אַ מעשה

געגרינדעט
27-2-1913

I.

— שד, ביזט שוין אַלט?

— יאָ, שדעלע, אמת.

דאָס זיינען צוויי שדים ערגעץ אין אַ ביינאַכט אין אַ ווילדן וואַלד און אין אַ פינסטערער הייל געלעגן, אין וואַלד איז אַ רעגן און אַ חושך געווען, זיינען זיי זיך צוגעטוליעט און איינס נעבן אַנדערן געלעגן, דער ייִנגערער האָט ביים עלטערן די הענט אין דער פעל געהאַלטן, פאַמעלאַך און גרינג איבער די האָר אים געגלעט, געגלעט און געשאַרעוועט צווישן, און לסוף צו דער הוילער און טרוקענער הויט זיך דערקלויבן, זי אָנגעטאַפּט און אים די בשורה אָנגעזאָגט: —

— ביזט דאָך שוין אַלט, שד.

— יאָ, שדעלע, אמת.

— וואָס־זשע וועט זיין?

— וועט מען מיר די הויט אָפּשינדן און פון איר אַ פּייקל מאַכען.

— און ביז דער הויט?

— וועט מען מיך אין אַ ווינקל פאַררוקן, צו אַ מכשפה, צי צו אַ מכשף און אונטער אַ פריפּעטשיק ערגעץ, וועלן צו מיר יונגע לצים און לצימלאַך קומען, אויף מיין צייט און עלטער מיך פרעגן און ביי מיר מעשיות בעטן.

— און דו, שד?

— און איך וועל דערציילן.

— בעט איך דער ערשטער: דערצייל עפּעס.

האָט זיך דער שד אַ ווײַלע געקווענקלט, ווי נישט געוואָלט און אָנשטעלן געמאַכט, האָט אים אָבער דער יונגער אַ דאַרן שפּיץ־פֿינגער אונטער דער הויט און אונטער די ריפּן אַרונטערגערוקט, אים געטאָרקעט און חשק אונטערגעגעבן: „נו, נו, שד, מאַך זיך ניט נאַריש״... האָט ער זיך אונטערגעגעבן און אָנגעהויבן: —

— ס׳איז געווען, ווען איך בין נאָך יונג געווען, טלאָהען און הערנער זײַנען נאָך שאַרף געווען און פֿיס האָבן געדינט — אויף ווינט און אויף פֿעלד, אויף בערג און אויף טאָלן און וואוהין מ׳האָט געדאַרפֿט. — האָב איך אַמאָל אין אַ בײַנאַכט אַ באַפֿויל באַקומען: אין אַ וואַלד זיך לאָזן, בײַ זײַן אָנהויב און זײַן גרענעץ וואַרטן, מ׳דאַרף מיך דאָרט, ס׳איז דאָ אַן אַרבעט...

בין איך אַוועק. אָנגעקומען, האָב איך דאָרט אַ יונגן לץ געטראָפֿן. ער האָט זיך שוין אַרומגעדרייט, האָט אויף מיר געוואַרט און באַלד, און מיך דערזעהענדיג, מיר אַזוי געזאָגט: באַלד וועט דאָ אַ מענש דורכפֿאָרן, פֿון וואַלד און פֿון טיפֿן אַנקומען, דאַרף מען אים פֿון וועג אַראָפּפֿירן, דאַרף מען אים פֿאַרדרייען...

איז אַזוי געווען. באַלד האָבן מיר פֿון וואַלד אַ פֿור פֿאָרן דערהערט, ס׳האָט אַ מענש די פֿערד געטריבן, זיי גענוקעט און אין וואַלד און אין טיפֿקייט דאָרט מיט קול זיי געוועקט. זײַנען מיר באַלד אויפֿן וועג, וואָס אין וואַלד, אַרויף, אויף זײַן ברייט זיך אַ וואָרף געטאָן, איינס אויפֿן אַנדערן און איינס איבערן אַנדערן שפּרינגען, קייקלען און וואַרפֿן זיך גענומען, איך אויף אים און ער אויף מיר, אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, און האָקוס־פּאָקוס — און, אַז דער מענש איז שוין צו אונז און צו אונזער אָרט מיט דער פֿור אָנגעפֿאָרן, אַזוי

האָבן זיך אים באַלד דער וואַלד אינאיינעם מיטן וועג אַ דריי און אַ מיש אויס געטאָן, האָבן זיך פּלוצים די פֿערד אַ שטעל געטאָן, וואָגן און דישל אין עפּעס זיך אָנגעשלאָגן און שטיין געבליבן, און שוין: קיין וועג און קיין שטעג, נאָר בוימער בײַ בוימער, בוימער אַרום בוימער און די פֿור איז פֿאַר־טשעפּעט, און די פֿערד און דערשראָקן, אין וואַלד און אינמיטן.

איבערגעשראָקן און אומגערעכט, איז דער מענש פֿון דער פֿור אַראָפּגעשפּרונגען, צו די פֿערד און צו די פּנימער זייערע צו, איז ער פֿאַר זיי און ווי פֿאַר זייער דערשראָקנקייט געשטאַנען, ביז זיי וועלן זיך פֿון דער שרעק און פֿון מורא זייערער באַפֿרייען, ביז זיי וועלן צו זיך קומען און ווייטער און פֿערדיש אים אין די הענט זיך געבן. דאָס דערזעהן, זײַנען מיר, איך מיט מײַן אַנדערן, צו די פֿערד און צו די פֿון הינטנס זייערע צו, ביידע אין איין צײַט, מיטאַמאָל אין די פֿיס מיט שרעק־פֿליגן זיי אַ שרעק געטאָן, האָבן זיי זיך מיט אימפּעט און נאָך האַסטיגער אַ ריס און אַ הויב געטאָן, פֿון שפּאַן און פֿון האָלאָבליעס אַרויס און ווילד און מבולבל פֿון מענשנס הענט זיך געריסן, אָפּגעלאָזן און איבערגעלאָזן האָט דער מענש די פֿערד און פֿור־פֿאַרפּלאָנטונג דעמאָלט, איז ער פֿון זיי אַביסל אָפּגעגאַן, זיך אַרומקוקן גענומען: וואו איז ער דאָ, וואוהין איז ער דאָ אַרײַן, און וואו אַרום קריכט ער דאָ אַרויס פֿון דאַנען? — איז ער אַזוי געשטאַנען און געשטאַנען, געקוקט און געקוקט, און אָט, האָבן מיר, איך מיטן לץ מיט מײַנעם, פֿון ווייטנס און פֿון אַ סטעזשקע, ווי צוויי מענשן זיך באַווײַזן. איינער נאָכן אַנדערן, שטיל און באָרוועס, זײַנען די צוויי מענשן פֿון וואַלד אָנגעקומען, אָוונטיק און, ווי מ׳גייט אין וואַלד, נישט גערעדט און, ווי מ׳ווייזט זיך אַרויס אינמיטן, זײַנען זיי אים אָנגעקומען, זיך דערנעהענט, און דורך אים און דורכן אָרט זײַנעם באַלד דאָ דורכגיין

גערדאַרפט. האָט ער זיי אויסגעוואַרט, דער מענש, און אַז זיי זיינען אונטערגעקומען, האָט ער זיך צו זיי געקערעוועט און אַזוי געזאָגט:

— אַ גוט נאָוונט, מענשן... אפשר ווייסן זיי, ער האָט דאָ ערשט נישט לאַנג פונם וועג אַראָפּגעבלאָנדזשעט, אפשר קענען זיי אים אַרויסהעלפן און אים אויפן ריכטיגן אַרויספירן?...

— זיי קענען, און פאַר וואָס זאָלן זיי נישט קענען?

— און ווי ווייט איז דאָס פון דאַנען?

— עט, און גאָר אַ קלייניגקייט, זאָל ער זיי נאָכגיין, זיי גייען אַהין און ס'איז נישט ווייט פון דאַנען... געגלויבט און נאָכגעגאַנגען איז דער מענש נאָך זיי, נאָך די דורכגייערס דעמאָלט, שטיל און אונטער די פּלייצעס זיי און קיין וואָרט נישט אויסגערעדט, שטיל און פאַרלאָזט זיך און שווייגנדיג געגאַנגען, — און אָט, און ווי נאָר די פאַרשוינען האָבן דעם מענשן פון זיין אָרט און פון פערד־און־וואָגן אַרויסבאַקומען און אינאיינעם מיט אים אַ שטיקל וועג אָפּגעגאַן, אַזוי האָט זיך זיי פּלוצים ווי די סטעזשקע אין מיטן אויסגעלאָזט, זיינען זיי שטיין געבליבן, האָבן זיי זיך פאַרהאַלטן, און ווי פאַרחידושט אַרומקוקן זיך גענומען: וואָס הייסט עס, וואו זיינען זיי, און ווי קומען זיי אַהער גאָר?... אין דעם, און ווי דער מענש איז אונטער יענע און אונטער פּלייצעס זיי געשטאַנען, אַזוי האָט אים ווייטער אין די אויגן עפּעס אַ דריי און אַ שווינדל געטאָן און ווייט און אין בוימער־ווייטקייט האָט ער אַ שטיבעלע און זיך לויכטן דערזעהן, און די פאַרשוינען זיינען שוין נישט געווען.

איינע איז אין שטיבעלע אַן איינגעשרומפּענע זקנה ביי אַ זיפּ מיט פעדערן געזעסן, דער צווייטער, דער מאַן און וואַלד־שומר אירער, איז אויפן אויוון און איינגעדעקט געלעגן, און אָוונטיג און פאַרטאָן זיין שומר־שלאָף געשלאָפן...

ב. פאַר פּין אים אין אַ שטיבעלע מ.ע
וווינט אַ זקנה און אַ וואַלד-שומר

און דער מענש האָט זיך צום שטיבעלע געלאָזט. אָנגעקומען, האָט ער באַלד אין פענסטערל אָנגעקלאַפּט:

— עפנט, מענשן גוטע! — איז די אַלטע אים עפענען אַרויסגעגאַנגען, האָט זי אים אויף דער טיר באַגעגנט, איז ער אויף דער שוועל געשטאַנען, פריהער די אויגן פאַר דער ליכט געזשמורעט, דערנאָך זיי אַרויף, אויף דער סטעליע אויפגעהויבן, און דאַן אויף ערד זיי אַראָפּגעלאָזט, אויף די ווענט און אַרום זיך ארומגעקוקט און לסוף אַרויסגעזאָגט:

— עפּעס פאַרשטיי איך נישט און עפּעס בין איך דאָ...

— וואָס? — האָט די אַלטע אויף אַ קול געפרעגט.

— חושדי, — האָט דער מענש שטאַמלענדיג געענפערט.

— וואָס און וועמען?

— כ'ווייס אַליין נישט.

— וואָס־זשע רעדסטו, מענש איינער?

— כ'ווייס נישט... כ'האָב דאָ פון וועג אַראָפּגעבלאָנדזשעט, האָב איך צוויי מענשן באַגעגנט, האָב איך ביי זיי געפרעגט, האָבן זיי מיך געפירט, זיינען זיי נישט געבליבן, האָב איך דאָס שטיבעלע דערזעהן, פאַרשטיי איך נישט...

— איז וואָס־זשע וואָלסטו געוואָלט?

— וואָלט איך געוואָלט? אפשר איז מעגלאַך, מ'זאָל מיר קלאָר מאַכן און אויפן וועג אַרויספירן?...

— אַרויספירן? — האָט די זקנה איבערגעפרעגט, צום אָרט צו אירן צוגעגאַנגען, פאַר דער זיפּ זיך גענומען און צום אויוון אַרויף זיך געקערעוועט: —

— אַלטער, הער נאָר: ס'האָט דאָ אַ מענש פאַרבלאָנזשעט, דאַרף מען אים דעם וועג ווייזן, קריך אַראָפּ...

האָט דער אַלטער דאָרט די אויגן געעפנט, האָט ער פון זיך דעם צודעק אָפּגעדעקט, דעם קאָפּ אויפגעהויבן, דערנאָך אויף שטוב און אויף מענש אַראָפּגעקוקט, שלעפעריג זיי

באַטראַכט אַ ווײַלע, דערנאָך אַראָפּגעקראָכן, דעם פּעלץ אויף זיך גענומען, צו דער טיר צוגעגאַן און צום מענטשן אַ זאָג געטאָן:

— קום...

און אָט, און ווי דער מענטש איז נאָך בײַ דער טיר געשטאַנען און, איידער ער האָט נאָך די שוועל אַריבערגעטראָטן, אַזוי האָט זיך פּלוצים אין שטיבעלע דאָס ליכט אויסגעלאָשן, סטעליע פֿון אויבן און ווענט פֿון אַרום זײַנען נישט געבליבן, דער מענטש איז צוריק אין דרויסן און אין וואַלד געווען, פֿאַר אַ נאַסן, מאָכיגן און פֿיר־ווענטיגן ברונען געשטאַנען און פֿאַר איינע פֿון די ווענט, פֿאַר איר נאַסקייט און פֿײַכקייט, פּלוצים און מיט די הענט אין איר זיך האַלטנדיג, געטראָפֿן.

— טפֿו! — האָט דער מענטש אין ברונען אַרײַנגעשפּיגן און האַסטיג אָפּגעשפּרונגן.

— שפּײַ ניט!...— האָט זיך פֿון דאָרט אַ קול דערהערט און אַ קאָפּ האָט זיך באַוויזן.

— וואָס הייסט עס? — האָט דער מענטש שוין בײַם קאָפּ אַ פֿרעג געטאָן.

— ס'הייסט, אַז דו ביזט אין אונזער רשות אַרײַן און אין אונזער ממשלה געקומען.

— איז וואָס וועט זײַן?

— וועסטו טאָן, וואָס מ'ט'דיר הייסן.

— און הייסן וועט מען מיר?

— דאָס ערשטע: אין ברונען קריכן.

— כ'וויל נישט.

— נעם אים! — האָט דער לץ צו מיר, צום אונטער־מענטשן שטייענדיגן, אַ געשריי געטאָן: נעם אים!

און אָט, און איידער דער מענטש האָט זיך נאָך אויסדרייען און זיך ווערן אָנהייבן גערירט, אַזוי האָב איך אים

באַלד פֿאַר די פֿיס און פֿון הינטן־אַרום אַ כאַפּ געטאָן, און פּוץ און מיטאַמאָל איז ער שוין אין ברונען אַרײַנגעפֿלויגן...

אָפּגעפּליוסקעט און אָפּגעטעטעמט האָט דער מענטש זיך פֿון וואָרף פֿון פּלוצימדיגן, און, אַז ער איז צו זיך געקומען, אַז ער איז דעם ערשטן שרעק און פֿאַרדראָס איבערגעקומען, האָט ער בייז און האַרטנעקיג אויף דעם לץ אַ קוק געטאָן, און מיט שטאָלץ און פֿאַראַכטונג בײַ אים נאָכאַמאָל אַ פֿרעג געטאָן: —

— און ווײַטער?

— האָט אַ קו אַן אייטער... און אַז מ'גיט נישט, נעמט מען אַליין, און דו ביזט אין אונזער רשות איבערגעגעבן.

— האָב איך שוין געהערט.

— איז גוט. — און דאָ האָט זיך דער לץ צום מענטשן אויסגעדרייט, צו איינע פֿון די ברונען־ווענט זיך געקערעוועט און אין איר אָנגעקלאַפּט. האָט זיך דאָרט באַלד אַ טיר געעפֿנט, אין אַ קאָרידאָר און אין אַ קויטיגן, אין אַ לאַנגן און אַ נאַכטישן, האָט אויף דער סטעליע דאָרט און אין מיט עפּעס אַ לעמפּעלע געברענט, אַ פֿאַרשטויבטס און אַ צוגעשלאָגנס, האָט עס שוואַך און צוגעשלאָגן דעם קאָרידאָר און די ווענט באַלויכטן, די ווענט, וואָס מיט טירן צוגעמאַכטע, צוגעשלאָסענע און דאָרטיג־שווייגנדיגע... איז דער לץ ווײַטער צו איינע פֿון זיי צוגעקומען, אָנגעקלאַפּט, האָט זי זיך געעפֿנט, האָט דער לץ פֿריהער דעם מענטש אַרײַנגעלאָזט, דערנאָך מיר דעם וועג אָפּגעטראָטן און דעם מענטשן נאָכגיין געהייסן, און לסוף אַליין אַרײַנגעגאַנגען און אין יענעם הויז אָנגעקומען. און דאָ האָבן מיר זיך אין אַ שענק און אין אַ זײַטיג שענק־שטיבל געטראָפֿן.

נישט געווען איז אין דעם שטיבל גאָרנישט: קיין מענטש און קיין הויז־ראָד, אין דער מיט נאָר און בײַ די ווענט זײַנען

אייניגע טישלאַך און בענקלאַך געשטאַנען, אויפגעראַמט און צוגעגרייט, און פּוסט און באַלויכטן־שענקעריש אויף עמיצנס קומען אין אָנקומען געוואַרט. האָבן מיר זיך ביי אַ טישל באַזעצט. באַלד האָט דער לץ דאָרט אָנגעקלאַפּט, האָט זיך אַ דינער באַוויזן — אַ שטילער און אַן אָנגעברייטער, אָנגע־קומען און אויף דינען גרייט, איז ער צום לץ דאַן און פאַר בענקל צוגעגאַן, מיט רעספּעקט און דינעריש זיך עטוואָס צוגעבויגן, פאַר אים געשטאַנען, אים אין מויל געקוקט און אויף זיין וואָרט און באַפעל געוואַרט.

— וויין! — האָט דער לץ אים אַ זאָג געטאָן. און דער דינער איז נישט געבליבן.

אַ פּאָר מינוט, און דער דינער האָט זיך מיט פלעשער און גלעזער אומגעקערט, זיי אויף אונזער טישל אוועק־געשטעלט, פּינקטלאַך און אַקוראַט צוגעגרייט און ווי ס׳באַדאַרף צו זיין, אַליין און אין דער זייט אַריין אָפּגעגאַן, און מיט אָפּשיי און כבוד ווייטער אויף אונזערע ווילענס און באַגערן געוואַרט.

און גענומען האָט דער לץ אַ פלאַש דאַן איינע פון די אויפן טיש שטייענדיגע, פריהער דעם מענש און אין זיין גלאָז אָנגעגאָסן, דערנאָך מיר און אין מיינער, און לסוף און זיין אייגענע גלאָז אָנפולנדיג, האָט ער זי אויפגעהויבן, פריהער אַקעגן מיר, דערנאָך דעם מענשן און אַקעגן די אויגן גע־שטעלט, און אַזוי, און גאָרנישט ניט־זאָגנדיג, דאָך באַפוילנדיג, נעפּאָדערט: —

— מיר טרינקען! — און דער מענש האָט נישט אָפּגעזאָגט.

צום צווייטן מאָל האָט דער לץ די גלעזער אָנגעפולט — און דער מענש האָט געפאָלגט.

און אַז דער מענש האָט צום דריטן מאָל זיין גלאָז אויס־געליידיגט, האָט מען געזעהן, ווי עפּעס איז ער אַנדערש

און איבערגעביטן געוואָרן, עפּעס איז אים איבערן פּנים אַ נייס און נישט קיין פריהערדיגס איבערגעגאַן, איז ער ווי היימישער און מילדער געוואָרן, ווי באַלויגט און באַגוטיגט אין פאַר־געקומענעם פאַרגעסן און מוחל געווען, איז ער פון זיין בענקל אויפגעשטאַנען, צום לץ דאַן צוגעגאַן, און אויפגעלייגט און גוטמוטיג אים שוין אין די פּלייצעס קלאַפּנדיג, אַזוי אַ זאָג געטאָן: —

— אי, לצים, לצים, ס׳איז דאָך גאָר ניט אַזוי שלעכט, לצים!...

— וואָס ניט שלעכט? — האָט דער לץ, שמייכלענדיג איבערגעפרעגט.

— טאַקע אַ לץ צו זיין! — האָט אים דער מענש געענפערט.

— ווערלן מיר, אפשר, אַ בייט מאַכן?

— אָך! — איז דער מענש צופרידן געווען און באַש־טאַנען, — מיט די גרעסטע כבודן, כ׳בין נרייט און פאַרטיג. און טאַקע באַלד, און טאַקע תיכף.

געוואַרט דערויף האָט דער לץ שוין פון לאַנגן, און אָט, און ווי ער האָט דאָס נאָר דערהערט, אַזוי איז ער באַלד און פון זיין בענקל אויפגעשפּרונגען, צום מענשן צוגעגאַן, נישט געזאָגט און נישט גערעדט באַלד פון זיך די פעל און די הער־נער אַראָפּגענומען און אויף מענש זיי אָנגעטאָן, דערנאָך שוין גיכער די טלאָהען פון זיך און די שיך פונם מענשן אַראָפּגעשלעפּט און מיט אים זיך געביטן: זיך די שיך און אים די טלאָהען אָנגעטאָן, האָט ער זיך דאַן שוין אַיילן און אונטעריאָגן גענומען, און אַזוי און אַיילנדיג, און אַזוי בשעת אָנטאָן דעם מענשן — אַלץ פון לץ און כוח פון לץ אים איבער־געגעבן, מיט שפּרוך און געשפּראָכן, מיט מויל און געשעפּט־שעט, און זאָל ער טאָן, וואָס ער וויל, און זאָל ער טאָן, וואָס ער קען, און זאָל אים וואוילבאַקומען...

אָנגעטאָן און פאַרטיק געוואָרן, האָט דער לץ דעם מענש און פון פאַר זיך אַ שטופ געטאָן, אויף וועדליג ער זאָל אים באַטראַכטן קענען דערווייטערט, אַליין פון אים אָפּגעגאַנגען, זיך אים אַקעגן געשטעלט, מיט די אויגן פון קאָפּ ביז פיס אים אַ מעסט געטאָן, לעבעדיג און לאַכנדיג אים באַטראַכט אַזוי, און אַזוי און באַטראַכטנדיג, ווי געפרייט זיך און געקוואָלן, געקוואָלן און נחת געקליבן: אָט אַזוי, אָט אַזוי, און גוט און וואויל, און וואויל און גוט, און ווי איך בין אַ לץ, און ווי דו בי.ט אַ מענש, און ווי מיר זיינען ביידע…

— און איצטער, מענשל, פריילאַכס! —

און אַ שאַף און אַ וואונק האָט דער לץ דאַן צום דינער געגעבן, האָט דער דינער ברייט אַ טיר און אין זאַל אַריין אַן עפן געטאָן, איז די זאַל גרויס און אומגעהייער געווען, האָט אין איר מיט שענק־חלל און ליידיגקייט געשמעקט, האָט פון איר און פון ערגעץ אַ ליכט געשלאָגן, איז זי ליכטיג און באַלויכטן געווען, ליכטיג און ווי די זאַל די גרויס, ליידיג און מיט הוילע ווענט נאָר דאָרטן.

און אַריין אַהין זיינען לץ און מענש שוין איבערגעטאָנענע דעמאָלט, זיינען זיי אין דער מיט אַריין, האָט מיר דער לץ באַלד אַ וואונק אַ באַפויל געגעבן, האָב איך זיך גיך און ווי מ׳האָט באַדאַרפט, ווי איך קען און ווי פייל פון בויגן, איבער זאַל און קיילעכיג, ביי די ווענט און ביי דער ערד זיך געטראָגן, אומעטום און ווי ס׳איז נויטיג געווען אין די ווענט דאָרט אָנגעקלאַפּט. האָבן זיך באַלד טירן געעפנט, קליינע טירן און גרויסע טירן, איבער־טירן און אונטער־טירן, ביי דער סטעליע און ביי דער ערד דאָרטן. און — נפשות האָבן זיך באַוויזן: — פריהער קליינינקע און מענשעלאַך, וועווריקלאַך און ברואימלאַך, זיך וואַרפנדיגע און ברעכנדיגע, פון די ווענט און פון גלייכע ווענט, מיט מענגעס און מיט מאַסן,

מיט געפעק און זיך אַריינגעשיט, מיט מחנות און אַריינגעקומען, און בטוח און פאַרזיכערט, אין זיך און אין זייערן, אין קומען און אין אָנקומען זייערן; זיינען נאָך זיי עלטערע אָנגעקומען: גרעסערע און ערנסטערע, שוין באַרוהטערע און געזעצטערע, דורך טירן און דורך לעכער פון טירן, פאַמעלאַך און אָפּגעשטעלט, און מיט חברות און מיט בינטלאַך, און מיט עולם און מיט גרויסן, און אַלץ מיט הערנער און מיט עקן און אַלץ פאַרריסן און ווי ס׳פּאַסט פאַר זיי, און אַלץ פאמעלאַך און ווי ס׳געהער פאר אַזוינע; און ווייטער האָבן זיך אריינגעלאזט — אַ מענגע און אַ מאַסע, מיטאַמאל און מיט אַ טשערעדע אַ גרויסע און אַ שטויביגע, אַ פולע און אַן אנגעפאקטע, אן ענגע און א האריגע, — אַריינגעגאַנגען און — אן אָרט פאר די, וואָס נאָך זיי, געלאזט; און… מוידן האבן זיך אַ לאָז געטאָן, גרויסע און צעלאזענע, משונהדיגע און פאַרשיידענע, פארשייטע און צעפּאַטלטע, מיט פיס און אויף הפקר, מיט תנועות און מיט לייבער, מיט נאַקעטע און מיט ווייבער, מיט חוזק און כאליאסטרע; און לץ מיט קאפעליע, מיט שדים און מיט טאצן, מיט לצים און מיט קלאַפּער־געצייג איינגאַנצן.

און ווייטער האָט דער לץ דאַן באַפוילן: אַ טיש! זאָל אין זאַל און אין דער מיט אַ טיש געבראַכט און אוועקגעשטעלט ווערן, דער מענש וויל אַרויף, דער מענש וועט עפּעס באַווייזן..

איז דער מענש, די לעצטע ווערטער פונם לץ אויס הערנדיג, ווי מבולבל געוואָרן, האָט ער זיך אין אַ זייט אָפּגערוקט, צווישן עולם זיך אויסמישן געוואָלט, האָט אים אבער דער לץ דעם וועג איבערגעטראָטן, פאַרן עולם אים פאַרשטעלט, אים נישט גיין געלאזט, אים געמונטערט און חשק אונטערגעגעבן: ניט געזאָרגט, מענש, און נישט געשעמט זיך,

ס׳איז נישטאָ פאַר וועמען, ס׳וועט גוט זיין, און ס׳וועט גוט אַרויס.

האָט מען שוין אין זאַל צו דער צייט דעם טיש אַריינ־געבראַכט, פריילאַך און רעשיג האָט דער עולם, וואַרטנדיג, דערווייל אין זאַל פאַרבראַכט, מין מיט מין און באַשעפעניש מיט באַשעפעניש האָבן דאָרט מחנותווייז און אויף פאַר־שיידענע לשונות גערעדט און צו טאָן געהאט, גרויס מיט גרויס און קליינס מיט קלענערס האבן געטומלט, און, אַז אַלץ איז שוין גרייט געווען, און אַז דער טיש איז שוין אויף זיין אָרט געשטאנען — אויפגעשפרונגען און אין רעש איז אויף אים דער לץ צום ערשטן, בּרייט און בּדחניש, און פריי און פריילאַך צום מענשן פון דאָרט אַ האַנט געגעבן, אים צו־גערופן, אים ארויפגעהויבן און אים אַרויפהויבן־זיך געהאָלפן. און דער מענש איז, באין בּרירה, אויפן טיש אַרויפגעגאַנגען, און נאָך ווייניגן קוויינקלען־זיך און שעמען און דעם עולם־רעש איבערוואַרטן, צום עולם זיך געקערעוועט און אַזוי געזאָגט: —

— עולם, זייט־זשע וויסן: אַליין בּין איך פּראָסט, כ׳האָב קיינמאָל פאַר דער וועלט און פאַר קהל נישט אַרויסגעטראָטן, בּין אָבער אין אייער רשות געקומען, האָב איך זיך נאָך דערצו מיט לץ און מיט פעל געביטן, בּין איך געניט, מוז איך טאָן, וואָס איר ווילט, בּין איך גרייט צו דינען··· זאָל מען־זשע פון מיר פאָדערן און וואָס נאָר איך וועל קאָנען, דאָס אַלץ וועל באווייזן.

— די שאַנד! זאל ער די שאַנד באַווייזן! — האָט דער עולם אין איין קול געשריגן.

— וואָס מיינט מען דא? — האָט דער מענש געפרעגט.

— זאָל ער זיך אַליין אין פנים שפייען און און זיין צורה כראַקען.

— ס׳גייט נישט, לצים.

— פאַרוואָס איז?

— ס׳קאָן עס נישט דער מענש: דאָס מויל איז אים אין פנים.

— ווען מיר שפייען! לאָ׳מיר אים שפייען! — האָבן לצים צום טיש און אויפן טיש זיך געריסן.

— האַלט אויף! — האָט דער לץ דאן, וואָס איז אויפן טיש מיטן מענשן געשטאַנען, אויסגעשריגן, אַקעגן לצים זיך געשטעלט און די הענט אויפן מענשן באַשיצן אויסגעשטרעקט.

— האלט אויף, רעדט צו דער זאַך און פאָדערט, וואָס ס׳איז מעגלאַך.

— זאָל ער־זשע פון זיין הויט אַרויס··· זאָל ער זיך אויף זיין אנדעדער זייט איבערקערן, לא׳מיר זיין אינעווייניגסט און זיין לונג־און־לעבער זעהן···

— ער קאָן נישט: פון דער אייגענער הויט קריכט מען נישט, — האט דער לץ ווייטער געשריגן.

האָט דער עולם צום דריטן און צום לעצטן מאל אויס־גערופן:

— זאָל ער־זשע פון זיינס און זייניגעס באַווייזן, פון מענש און מענשלאַכעס, און וואָס ס׳קאָן אַ מענש און אויף וואָס ער איז פעהיג.

— גוט, — איז דער מענש באשטאַנען.

און אויסגעגלייכט זיך, מוסכם און מיטן קאפ אויף יא געשאָקלט, געוואַרט האָט נאָך דער מענש אַ ווײַלע פון אויבן אויפן טיש דארט שטייענדיג, ביז די קולות וועלן אויפהערן, ביז דער עולם וועט זיך אונטן בארוהיגן, און אָט, און אַז זיי זיינען שטיל געווארן, און אַז זיי האָבן אַלע ווייטער די קעפ צו אים אויפגעהויבן און פון אים שוין אויפן ווייטערדיגן געווארט, האָט זיי דער מענש אַזוי געזאָגט:

— ווילט איר, לצים, דעם מענש און דאָס זייניגע זעהן, וואָס ס׳קאָן און וואָס עס וואַרפט ארויס אַ מענש, דאַרפט איר אים פולע פרייהייט געבן, אַליין און אַלע אין זיין רשות זיך איבערגעבן און טאָן, וואָס ער וועט הייסן. און שווערן זאלט איר אים ביי זיך און ביי יעדערן, ביי עדה און ביי אלעם הייליגן און ביי אייערע הערנער אַלע — און אַנדערש ניט.

— וואָס הייסט עס? — האָבן זיך לצים פארוואונדערט און נישט פארשטאנען, אָנגעלאפן און בייז געוואָרן און איינס מיטן אנדערן זיך איבערקוקן און איבערפרעגן אָנגעהויבן:

— וואָס הייסט עס? ע ר ביי א ו נ ז און מ י ר א י ם שווערן? און ווער נויט עס אונז, און ווי זיינען מיר באַוואָרנט?...

— איך וועל אייך שווערן, — האָט זיי דער מענש באגוטיגט.

— ביי וואָס? — האָבן לצים געפרעגט.

— ביי זיך און ביי אלעם מענשלאַכן.

— ס׳איז פאַלש און פליישיג!

— ביי וואָס דען?

— ביי די הערנער דיינע. דו טראָגסט זיי איצט, דו נוצסט זיי איצט און האסט איצט זייער כוח, דארפסטו ביי זיי שווערן, און וועסטו זיי פאַרשוועכן, און אויב דו וועסט די שבועה ברעכן, וויסן זאָלסטו זיין, אז קיין לעבעדיגער וועסטו נישט אַרויס פון דאַנען.

— גוט! — איז דער מענש ווייטער באשטאנען.

און אונטערגיין און פאַרזאַמלען האָבן באַלד נאך דעם די שדים זיך גענומען, פריהער קליינס ביי קליינס און ביי דער ערד זיך געהאַלטן, דערנאָך ראנד־ארום און א ר ו ם זיי האבן גרעסערע זיך אויסגעשטעלט — קליינס ביי קליינס און גרויס ביי גרעסערס — האָט זיך אין זאל אַ פאַרנעם־גרויסע, מורא־דיגע און שטיל־געוואָרענע שדים־און־שבועה־ראד געבילדעט.

א ו י ף דער ראָד און א י ב ע ר איר האָט דער לץ, וואָס איז אויפן טיש געשטאנען, געהערשט, איבער איר די הענט געהאלטן און געשעפטשעט און אַ שפרוך געשפראָכן, און אַזוי און די הענט האַלטנדיג, און אַזוי און שפרעכנדיג, אויף ראָד און אויף שדים, אויף שדים און אויף ראָד, די שבועה און איר האַרבקייט, די שבועה און איר פייערלאַכקייט געגעבן.

— און איצטער, א י ר, — האָט זיך פון דער ראָד און נאָך איר אָפשווערן אַ קול און צום מענש און לץ זיך געקערעוועט, דערהערט.

און נישט צוגעגאַנגען, און אויפן ארט געבליבן זיינען שדים אין דער ראָד און אין פריהערדיגן סדר שטייענדיג, האָבן זיי זיך אַזוי ווי פריהער און ווי ביי זייער שבועה געהאַלטן, האָבן זיי דערזעהן, ווי שטיל און אומגעוויינטלאַך דאָרט זיינען זיך אויפן טיש פון אויבן דער לץ און דער מענש צונויפגעגאַן, ווי אפגערעדט און ווי פון פריהער באַשטימט איינער צום צווייטן די קעפ צוגעבויגן, קאָפ צו קאָפ און שפיץ־קאָפ צו שפיץ־קאָפ, די קערפערס פון ווייטן אָפגעטרעטן, און אַזוי און אָנגעבויגן, און אַזוי און מיט די קעפ זיך נאָר אָנגערירט, האָבן זיי אויף זיך און וואָס אויף זיי איז מוטל גענומען — פון זיך און פון אויבן, פון שדים און פון אונטן, און פון אַלעמען און אויף היטן...

און, אז דער מענש מיטן לץ האָבן לסוף די קעפ אויפגעהויבן און זיך צעגאַנגען, האָט דער מענש, שמייכלענדיג און אויפגעלייגט, צום עולם זיך געקערעוועט און אַזוי געזאָגט: —

— און איצטער, לצים, לאָ׳מיר אין דער שבועה פאַרגעסן און צו דער זאַך זיך נעמען. איך לייג פאָר: זאָל אַהער באַלד אַ שפיגל געבראַכט ווערן, זאָל מען אים אַקעגן מיר און ביי דער וואַנט אַוועקשטעלן, אַלע איר זאָלט זיך צו אים און צו זיין גלאָז אויסדרייען, און איך און אַליין וועל פאַר

אייך און זיין גלאָז זיך ווייזן און דאָס אויסגענומענע און פון אייך געוואונשענע, ווי גערעט און דער מדובר איז געווען פאַר אייערע אויגן פאָרשטעלן. און אַ תּנאַי נעם איך מיט אייך אויס: קיין וואָרט און קיין באַוועגונג, נאָר זעהן און שווייגן.

— גוט.

און אַ לאָז געטאָן און אַרויסגעשיקט זיינען באַלד און פון דער עדה צוויי שלוחים געוואָרן, זיינען זיי אין אַ טיר, וואָס אין אַ זייטן־צימער, אַריין, אַ פּאָר מינוט זיך דאָרט פאַרזאַמט, באַלד האָט זיך פאַר זיי ברייט און אַ וואַרע־מאַכנדיג די טיר אויף צוריק געעפנט, האָבן זיי פון דאָרט אַ שפּיגל געטראָגן, אים אין זאַל אַריינגעבראַכט, אויפן אָרט, ווי מענש האָט געהייסן, אים אַוועקגעשטעלט, און באַלד און אין אים אַ קוק טוענדיג, האָבן שוין די גאַנצע עדה געקערט צו אים און אָפּגעשפּיגלט אין אים געפונען.

און אין זאַל האָט עפּעס טונקלען אָנגעהויבן, עפּעס פינסטערלאַך און פינסטערער ווערן, דאָס ליכט פון זאַל האָט זיך לעשן גענומען, אויסגיין און אַלץ ווייניגער ווערן.

איז די עדה שוין אין דער פינסטער כמעט, און אינאיינעם פון הינטן געשטאַנען, דער מענש איבער זיי און אויפן טיש פון אויבן, האָבן זיך די שדים מיטן מענשן אין שפּיגל איבערגעקוקט און געוואַרט אויף אים, דער מענש אָבער האָט נאָך געזאַמט, געשטאַנען און צייט געהאַט, און פאַרטראַכט און פאַרטראָגן צוריק אין שפּיגל אַריין געקוקט. און פלוצים... און אויפגעכאַפּט האָט זיך דער מענש פון קוקן און פון וואַרטן לאַנגן, האָט ער עפּעס מיט דער האַנט אַ מאַך געטאָן, איז עפּעס מיטאַמאָל און נישט־קלאָרעס אויפן שפּיגל איבערגעגאַן, און די שדים האָבן דערזעהן:

אויף גראה און פינסטערלאַך איז מיטאַמאָל דעם שפּיגלס מראה פאַרענדערט געוואָרן, אויף וואַסער־קאָליר און נישט צוזעהן דאָרט גארנישט. איז דאָס גראָוקייט רירעוודיג און שיטער געווען, האָט זיך עס ווי באַוועגט און נישט איינגעשטאַנען, די גאַנצע צייט אין איין בייטן און אומענדערן זיך געהאַלטן, האָט זיך עפּעס געטאָן אין שפּיגל, איז מיטאַמאָל דאָרטן נאַכט געוואָרן, חושך און ימש־חושך, פינסטער און שטאָק־פינסטער, און הויך און פון אויבן האָט זיך אַ לאַמטערן באַווייזן אַ רויטער און אַן אומרוהיגער, אַ שרעקנדיגער און ווי אויף סכנה־וואָרנדיגער האָט ער דאָרטן אַ וועג באַלויכטן, אַ ווייטן און אַ נאַכטישן, אַ לאַנגן און אַן אַרויפגייענדיגן; האָט זיך אויף אים אַ מענש באַוויזן, אַ גייער און שוין אַ לאַנגאָנענדיגער, אַ פאַרשטויבטער און אַ פאַרוואָגלטער, איז ער אַזוי אויף וועג און אַרויף דארט געגאַנגען, און באַלד שוין פון אויג און פון האריזאנט געזאָלט פאַרשווינדן. אין דעם און ווי דער גייער האט שוין דאָרט ווייט און קליין און ווי אַ פינטעלע אויסגעזעהן, אַזוי האָט זיך פלוצים און אויף צוריק־זיין־וועג די ערד אין דער מיט געעפנט, האָט זיך אַ הייל דאָרט באַוויזן, פון דער הייל און פון דער טיף אירער האָט זיך א קאָפּ ארויסגעוויזן, און פאמעלאַך־פאמעלאַך פון הינטן און ארויף און אויפגיין דארט גענומען.

דאָס איז אַן אַלטער, גראַווער און איינגעבראָכענער לץ געווען.

און אויפגעגאַן, זיך אַוועקגעשטעלט, און ווייט אַרומקוקן זיך האָט דער לץ, דער אַלטער, ביי דער ראַנד פון הייל אָנגעהויבן, געקוקט און געקוקט, פאַמעלאַך און זיך איינגעקוקט, און אַרום און אַרום — אין פעלד און אין אַלע עקן־פעלד, און דערנאָך, און אַז ער האָט לסוף דעם מענש שוין ווייט און ביים האָריזאָנט דאָרט דערזעהן, האָט ער באַלד אַ האַנט און

רערלדיג צו דעם מויל זיינעם צוגעשטעלט און הויך און אויף א קול אים רופן גענומען:

— מענש־דארט, מענש־דאָרט, קער זיך אום אהער!

דערהערט האָט דער מענש דאס קול פון דער ווייטן, האָט ער זיך אויסגעדרייט, האָט ער זיך א שטיקל צייט אויף צוריקוועגס איינגעקוקט, ביז ער האָט פון זיין ארט דארטן דעם לץ דא דערזעהן, איז ער נאָך א פאר מינוט אזוי געשטאנען, ווי געוואכט און זיך געישבט, און דערנאָך און ווי עפעס א באשלוס אננעמענדיג, צוריק און צום לץ זיך געלאָזט. און אז ער איז צוריק געקומען, האָט אים דער לץ אזוי געזאגט:

— מענש, איך קוק דיר שוין נאָך פון לאַנג, כ'האָב דיך אין לאנגע נעכט געזעהן, איך ווייס ווער דו ביזט, איך וויל דיר עפעס פאָרלייגן. ס'אַיז ביי מיר אַ טאָכטער דאָ, און איינע פון די שיינע, און ווי ס'גיט זיך אויס ביי אונז, און איך בין שוין אלט, וויל איך פון איר קינדער זעהן, וויל איך פון איר קינדער דערלעבן, זיי האַלטן און זיי ליבן, און דו האָסט קיין קינדער נישט, און ווילסט האָבן און וועסט נישט האָבן און פון איר יאָ — קום מיט מיר...

— און ווער בין איך?

— דער עקר.

— נו?

— לייג איך דיר מיין טאָכטער פאָר.

— און צו איר?

— אַלע איינגנשאַפטן און אַלע מעגליכקייטן פון לצים און פון דורות: דיין וועלט אויף זיי און דיין ממשלה אויף זיי' און — נאָך אמאָל — א טאָכטער אן אויסנאַם.

— און די קינדער? — האָט דער מענש געפרעגט.

— זיינען דיינע, — האָט דער לץ געענפערט, — כ'זאָג זיך

אָפּ פון זיי און פון צו שאַפן אויף זיי, זאָלן זיי צו מענשן זיין און צו אלעם מענשלאַכן געהערן.

— און וואָס וועסטו פון זיי האבן?

— איך — נאָך די זכיה.

— אויף וואָס?

— אויף זיי זעהן און זיי ליבן.

— גיי איך מיט דיר. און — זאָל זיין פון שד.

און דאָ האָט זיך פאַר זיי די הייל פון וואַנען דער לץ איז אַרויסגעקומען, געעפנט, פריהער דער מענש און דערנאָך איז דער לץ אהין אריין, האָט זיך באלד די הייל און די טיפעניש דארט פאַר די שדים דאָ אין זאל פאָרגעשטעלט, האָט זיך אין שפיגל ווייטער עפעס אַנדערש באוויזן, און די שדים האָבן דערזעהן:

— רייך און מיט הרחבה, מיט אויבער־שטאָק און אונטער־שטאָק אין אויף א פלאַץ אַ גרויסן אַ נאַכט־פאַלאַץ געשטאַנען, אַ שטילער און אַ נאַכטישער, אין אלע פענסטער זיינע האָט זיך ליכט געלויכטן, און אַרום און אַרום זיינען טירן און אויפגאַנגען געווען, זיינען דער לץ מיט מענש צו איינע פון יענע טירן צוגעגאַן, זי אויפגעעפנט, אין אַ קארידאר אַריין, אין אַ לאַנגן און אַ גלייכן, אין א שטילן און אַ קלינגענדיגן, זיינען אויך דאָרטן טירן געווען, זיינען זיי ווייטער צו איינער צוגעגאַן, אין איר אָנגעקלאפט אין וואַרטן גענומען, האָט זיך באַלד פון אַ צימער דאָרט און פון יענער זייט אַ טיר געעפנט און מ'האָט דערזעהן:

שטיל, אויף נאַכט און פאַרן שלאָפן גיין איז די יונגע טאָכטער פון שד אין צימער און אין דער מיט אויף דר'ערד און אויף די קניה געשטאנען, מיטן פנים צו בעט און צו קאָפּ פון בעט געקערעוועט, ווייל ביים צוקאָפּנס פון אויבן דאָרט האָט א נאכט־און־עבודה־זרה־לעמפּעלע געברענט, האָט זי

אַזוי געקניהט, די אויגן צום פּלעמל און די הענט איבער קאָפּ געהאַלטן, און אַזוי און קוקנדיג, אין שדישער תּפילה מאריך געווען ... אַריינגעגאַנגען און שטיל געשטעלט זיך האָט דער לץ דער פאָטער אירער איר פון אונטן, באַלד און אויף די קניהעס און גלייך אונטער די פּלייצעס איר זיך אַראָפּגעלאָזט, איז אַ שטיקל צייט אויך ער אַזוי פאַר דעם ליכט און לעמ־פּעלע געשטאַנען, דערנאָך זיך אויפגעהויבן און שטיל און מיט כבוד זיין טאָכטער פון שטיין און מתפלל זיין געוועקט:

— טאָכטער, האַ, טאָכטער ...

— וואָס איז, טאַטע?

— כ'האָב דיר דיין זיווג געבראַכט.

און אויפגעהויבן, צו דער טיר צוגעגאַן און ביי א זייט זיך אַוועקגעשטעלט האָט פון שד די טאָכטער, האָט זי אין קאָרידאָר, און וואו דער מענש האָט זיך געפונען, אַרויס־געקוקט, האָט זי אים דערזעהן, זיין שטיין און זיין וואַרטן דאָרטן, האָט זי זיך צום פאָטער געקערעוועט און אים א זאָג געטאָן:

— זאָל ער אַריינגיין, טאַטע.

און אַריינגעקומען, און אין צימער שטיין געבליבן איז דער מענש מיטן לץ און מיט דער טאָכטער זיינער אינאיינעם, האָבן זיי זיך אַ שטיקל צייט איינע דאָס אַנדערע באטראכט און שטיל געשוויגן, און דערנאָך, און אז דער לץ האָט זיין זאַך און שוין פאר אָפּגעטאָן געפונען, האָט ער זיך צו דער טיר אויסגעקערעוועט און איבעריג, און ווי נישט אויף זיין אָרט, און שטיל, און ווי ס'באדארף צו זיין, זיין וועג זיך ארויסגעגאַן. ארויסגעגאַן, האָט זיך די טיר דאן אלייך און פון איר אָרט זיך רירן גענומען, און פאמעליך־פאמעליך, שטיל און פארן זיווג אינעווייניג זיך פארמאכט און צוגעשלאסן —

— — — — — — — — — — — — — —

— וואס איז דאָס? וואָס הייסט עס? — האָבן לצים, וואָס זיינען אין זאל געשטאנען, און דאָס אלץ געשעהענע און אין שפיגעל צוגעזעהענע, — געשריגן.

— וואָס הייסט עס? וואָס האָט ער אונז באוויזן? און ווער האָט אים דאָס רעכט געגעבן? — האָבן לצים געגוואל־דעוועט און איינס צום אנדערן זיך געקערעוועט און געפרעגט ביי זיך.

— ער לאכט פון אונז! — האָט זיך א קול פון דער עדה פאר דער עדה דערהערט.

— וויי צו אים: ער לאכט פון אונז! — האָבן אלע מיט אמאָל און דאָס קול יענץ אַונטערגעהאלטן, צום מענש זיך אויסגעדרייט און מיט הענט און מיט פענט, מיט פנים און גרימצאָרן צו אים צוגעטראָטן — וויי צו אים!

— בלייבט רוהיג, לצים, און געדענקט, וואָס מיר האָבן אויסגענומען.

— וואָס אזוינס?

— הערן און שווייגן.

— מיר קאָנען נישט.

— מוזט איר קאָנען.

— פארוואָס איז?

— איר האָט געשוואוירן.

— גערעכט, — האָבן זיך לצים אין דער שבועה דערמאנט, נאָכגעלאָזט, פון מענשן אָפּגעקערעוועט און ארונטער זיך גערוקט.

— גערעכט, — האָבן זיי איינער מיטן אנדערן און מיטן מענשנס רעכט שוין מסכים געווען, זיך איבערגעקוקט און, באין ברירה, אנשטילט געוואָרן ...

— און איצטער, לצים, צום שפיגל! — און דער מענש האָט ווייטער די הענט צו דער וואנט און צום שפיגל אויס־געשטרעקט.

האָבן זיך לצים ווייטער פאַרזאַמלען און שטילער ווערן גענומען, האָבן זיי זיך אין אַ ראָד צונויפגענומען, די אויגן, וואוהין דער מענטש האָט זיי אָנגעוויזן, געקערעוועט, און אַזוי, און שוין ווי פריהער־געוואָרענע, אַט־וואָס דערזעהן:

האָט די גלאָז פון שפּיגל ווידער־אַמאָל איר מראה און איר אויסזעהן געביטן, איז איבער איר ווידער אַ גראָהער און נישט־קלאָריר איבערגעגאַן, אַ שיטערקייט און צעשוואומענקייט, האָבן זיך אויף איר פלעקן און סתם־פלעקן באַוויזן, געוואָרן און צו נישט געוואָרן, אַרויסגעגאַנגען און פאַרגאַנגען, געשוואומען און געשווינדלט, און לסוף זיך איינגעשטעלט און מיט אַט־וואָס אַרויסגעקומען:

האָט זיך יענער נאַכט־פּאַלאַץ פון אונטער דער הייל באַוויזן, מיט ליכט און מיט הרחבה דאָרט, מיט אויבער־דירות און מיט פענסטער און מיט טירן און אויך ווי צום ערשטן מאָל זיך פאַרגעשטעלט: מיט ביינאַכט און אַרום ביינאַכט, מיט ליכטיג זיין און פּלאַץ פּאַלאַצישן. האָט זיך אין אַ פענסטער זיינעם דער אַלטער לץ באַוויזן — אַ שיינענדיגער און מיט אַ קינד אויף די הענט, אַ צופרידענער און זיך אין נחת דערלעבט, האָט ער עס צום פענסטער צוגעטראָגן און עפּעס אויף אַרויס און אויף דרויסן דעם באַוויזן...

נישט געוואָלט און נישט דאָס פענסטער באַגערט האָט דאָס קינד ביים אַלטן, האָט עס אים ווי ערגיץ־אַנדערש וואו געצויגן, האָט זיך מיט אַמאָל און פאַר די שדים דער פּאַלאַץ אַ דריי געטאָן, איז ער נישט געבליבן, האָט זיך פאַר די אויגן שטיל און נאָר אַ צימער זיינער באַוויזן, מיט ווענט און מיט חלל, מיט הויז־ראַד און מיט אינעווייניגסט, איז דער אַלטער מיטן קינד אויף די הענט דאָרט אין דער מיט געשטאַנען, דאָס קינד האָט אים צו איינע פון די ווענט געצויגן, און אַז דער אַלטער איז מיט דעם צוגעגאַן, האָט ער מיט אַ

הענטל אין ווענטל געקלאַפּט און מיטן צווייטן דעם אַלטן פאַרן שד־האַרן געשלעפּט:

— אַט דאָ, זיידע, אַט דאָ זאָלסטו באַווייזן.

און געקווייקלט און אויסדרייען האָט זיך דער אַלטער פון אַט דער בקשה געוואָלט, האָט ער דעם קאָפּ זיינעם און זיין האַרן צוריק געצויגן, דעם גאַנצן קערפּער פון קינד און אין דער זייט געבויגן, דאָס קינד אָבער האָט אים פעסט געהאַלטן, זיין דרייען און זיין בויגן־זיך איינגעהאַלטן, האָט זיך דער אַלטער דעמאָלט צעשמייכעלט און אַזוי געטאָן:

האָט ער צו דער וואַנט, וואוהין דאָס קינד האָט געצויגן, אַ טישל צוגערוקט, עס דערויף אַרויפגעזעצט, גלייך און אויף דער וואַנט נאָר דעם קוקן געהייסן, און אַליין און אונטער דעם, און אונטער די פּלייצעס דעם געשטעלט זיך... אַ פּאָר מינוט, און אַז דאָס קינד איז אַזוי שטיל און זיך־נישט־אויסגעדרייט געבליבן, אַזוי האָט דער אַלטער דאַן, אויף דער וואַנט און אויף אַ פינטעלע דאָרט זיך פאַרקוקנדיג, עפּעס רעדן אָנגעהויבן, רעדן און זאָגן, מיט ראיה און אויגן, ווי ערגעץ ווייט פאַרטראָגן, אַזוי פאַרטראַכט און געשפּראָכן, געזאָגט און אין דער וועלט אַריין, ביז ער האָט לסוף די האַנט צו דער וואַנט אויפגעהויבן און... פאַרשוואונדן איז מיט־אַמאָל די וואַנט פאַר אים און פאַרן קינד דעמאָלט געוואָרן, אויף איר אָרט האָט זיך אַ חלל און ליידיגקייט געבילדעט, און קינד מיט שדים און שדים מיט קינד האָבן פנים אל פנים און איינס דאָס אַנדערע אין דער נאָהענט זיך געטראָפן:

— זיידע! — האָט דאָס קינד אויסגעשריגן, זיך צוריק אַ וואָרף געטאָן, און צום אַלטענס שויס צוגעפאַלן.

— ווער איז דאָס?

— ניט שרעק זיך, קעצעלע, ס'איז גאָרנישט.

— און די הערנער זייערע?

— ס׳איז פארשפראכענע.

און געלעגן און מורא געהאט האם א שטיק צייט נאך נאכדעם דאס קינד און שויס פון אלטן, האט אבער די גאנצע צייט דער אלטער עס איבערן קעפעלע געגלעט און דעם איינגערעדט, האט זיך עס געלאזט: פאמעלאך־פאמעלאך און אלע מאל מער און מער דעם קאפ אויפגעהויבן, אויפגעהויבן און אראפגעלאזט און לסוף — און בארוהיגט און אויפגעשטא־נען איז עס פון שויס פון אלטן, האט עס פרייער שוין און פעסטער אין זאל און אויף שדים א קוק געטאָן, האט עס דעם אלטן ווייטער פארן הארן אנגענומען, אים צו זיך צוגעבויגן און אינאיינעם מיט אים אין זאל קוקנדיג און אין שדים זיך איינקוקנדיג ביי אים אזוי געפרעגט:

— און ווער זיינען זיי דארט, זיידע?

— ס׳איז שדים, קעצעלע.

— און וואס קערסטו זיך אן מיט זיי?

— גארנישט.

— און דיינע הערנער?

— ס׳איז ביין און שמאטעס און קיין מאכט און קיין ממשות.

— און וואס טוען זיי דארט, די שדים?

— נישט זיי טוען, מ׳טוט מיט זיי.

— ווער?

האט דער שד שוין די האנט אויסגעשטרעקט און אויף מענש און איבער שדים שטייענדיגע שוין אנווייזן געוואלט, האט אבער אין דער רגע דער מענש דעם לץ און זיין האנט־באוועגונג באמערקט, האט עס אים נישט געלוינט, האט ער אים א וואונק און אויף־מען־טאר־נישט אנגעוויזן, האט זיך דער לץ שוין ווי צוריקגעכאפט, די האנט שוין נישט וואו

ג. שדים שטן מיט קינדער קללות

מ׳דארף געקערעוועט און מיט שטאמלען און מיט נישט־צו־דער־זאך דעם קינד אויף זיין פראגע אזוי געענפערט:

— ווער? יענער!

— — — — — — — — — — — — — —

— פאַכאַליק, עבירה־מעקלער! – האבן לצים מיט אמאל און אין איין קול נאך לאנגן שווייגן און צוקוקן זיך אויפ־געכאפט און אויסגעשריגן.

— עפוש אלטער! ביינער פוילע! — האבן זיי זיך פון ארט א ריס געטאָן און אויגן מיט בלוט און פויסטן מיט אדערן אנגעגאסן.

— א טויט אויף אים! א טויט אויפן ממזר! — האבן זיך פון ראד א לאז געטאָן און צו שפיגל, און צו קינד אין שפיגל, צו.

האט אבער תיכף דער מענש צו וואנט און צו שפיגל דארט מיטן דער האנט א מאך געטאָן, איז דער לץ מיט קינד באלד פון אויג זיי פארשוואונדן, און אז די לצים זיינען צו — מיט הענט און מיט פענט, מיט כעס און מיט אויגן אנ־געלאפענע — איז שוין פאר זיי א הוילער און געוויינטליכער שפיגל־גלאז געשטאנען און אליין נאר זיי און די כעסדיגע פנימער זייערע אפגעשפיגלט...

— וואו זיינען זיי? וואו זיינען זיי אהינגעקומען? — האבן זיך לצים באלד אויף צוריק און צו טיש א ווארף געטאָן, צו מענש און צום אויבן־שטייענדיגן צו, און ביי אים געמאנט.

— שטילער, שדים! — האט דער מענש זיי פון אויבן און דעם גאנצן־אנגעלויף זייערן באפוילן — שטילער!

— מיר האבן פריהער געוואוסט, מיר האבן זיך פריהער געריכט, ווער האט אים געבראכט אהער, און ווער האָט אים די זאך געטרויט? — האָבן זיי זיך איצט אין זייער שבועה און שוואַכקייט און אין דעם מענש און זיין אויבערהאנט דערמאָנט.

— ווער האָט אים געבראַכט אַהער? זאָל ער זיך צום משפּט שטעלן, זאָל ער דין־וחשבון אָפּגעבן!

— איך! — האָט זיך דער לץ, וואָס האָט זיך דער ערשטער מיטן מענש געביטן און אים פאַר די שדים פאָרגעשטעלט, זיך איצט אַרויסגעשטעלט און אויפן טיש זיך באַוויזן — בארוהיגט אייך, שדים: ס׳איז ניט שיין, ס׳איז פאַרן מענש ניט שיין, ער וועט לאַכן און זאָגן, בײַ שדים איז קיין אחדות נישט, אין שדימס וואַנט האָט זיך אַ בראָך באַוויזן און איינציגוויז־איינציגוויז זייערע מחנות פאַרלאָזן. הערט מיך דערום אויס: אָט האָט אונז דער מענש איינעם און פון אונזערע באַוויזן, אַן אַלטן און אַן עפּושדיגן, א מיאוסן און א עובר־בטלדיגן, האָט ער אין אונז געפעלשט, האָט ער אונז פאַרלאַזט, האָט ער אין אונזערע זינען פאַרמיאוסט און זיין טאָכטער פאַר אַ מענשן אויסגעגעבן. איז ער מיאוס און עקלדיג, איז ער אומריין און ווי אַן אומריינער זיך באַגאַן און וויסט איז זיין מזל — געוויס! דאַרפן מיר דאָך אָבער זעהן, דאַרפן מיר אָבער די זאַך באַקלערן און פאַרשטיין. לייג איך דערום פאָר: זאָלן מיר זיך, ווי פריהער און ווי ביז אַהער, זיך האַלטן, דער מענש זאָל אונז דאָס ווייטערדיגע און דאָס געשעהענע באַווייזן, וואָס עס קאָן און וואָס עס וואַרפט אַרויס אַ לץ, וועלן מיר זיך באַטראַכטן, וועלן מיר זיך אַן עצה האַלטן, זיך מישב זיין און צו עפּעס קומען.

און אויסגעהערט און איינגעשטימט האָבן אויף די רייד פון לץ די שדים אַלע, האָבן זיי אַ ווײַלע געטראַכט, האָבן זיי איינס אויף דעם אַנדערן געקוקט, שטיל און מיט הסכמה צווישן זיך זיך איבערגעקוקט, האָט עס דער לץ דערזעהן, דאָס גרייטקייט און דאָס איינשטימען זייערס, האָט ער באַלד און בײַ זיי שוין נישט פרעגנדיג, צו דעם מענשן מיט אַ

האַנט אַ מאַך געטאָן, אים אַ וואונק געגעבן און אויף שפּיגל אָנגעוויזן: „ווייטער, מענש...”

און צונויפגעזאַמלט האָבן זיך די שדים נאָך דער אויפ־רודערונג אין געזעמל זייערן פריהערדיגן, זיינען זיי זיך ווייט צום פאַר טיש און פאַר שפּיגל צונויפגעגאַנגען, און שטיל און אַנטשוויגן געוואָרענע, אין ראד און אויף וואָס ס׳וועט געשעהן אין ראד, אַרייַנגעגאַנגען.

און דער מענש האָט זיי באַוויזן: — און צום דריטן מאָל האָט זיך דאַן דער שפּיגל בייטן גענומען, אַנדערש ווערן און גראה ווערן, זיך ווייזן און צונישט ווערן, ביינאַכט און מיט שטערן, בײַ זון און מיט פלעקן, זיך אויפדעקן און פאַרדעקן, געניִשט און געוואַסערט, געמינעט און מטושטש געוועזן, אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז ס׳האָט זיך אַ בילד באַוויזן:

ס׳איז אַ פאַרטאַג און אין יענעם פאַלאַץ געוועזן. האָט זיך דער מענש מיט זיין שדים־ווייב אין זייער שלאָפצימער באַוויזן, האָט אויף דער סטעליע נאָך אַ נאַכט־לעמפּעלע גע־ברענט, טונקעל און צוגעשלאָגן, האַלבבלאַך און פאַרטאָגלאַך, דורך לאָדן און שפּאַרונעס האָט שוין דער בלאַסער און דרויס־ענדיגער טאָג אַרייַנגעקוקט; זיינען זיי נאָר וואָס פון שלאָף אויפגעשטאַנען, באַלד שוין אַרויסגיין און דאָס חדר פאַרלאָזן געדאַרפט, האָבן זיי נאָך אָבער דערווייל געזאַמט, נישט געטאָן און דאָך פאַרנומען געוועזן, און אַזוי און נישט טוענדיג, ווי דאָס אין־נאַכט־זיין און אינאיינעם זיין נישט פאַרענדיגט.

און צוגעגאַן איז דער מענש צו דער יונג־פרוי דעמאלט זיינער, פאַר איר און אקעגן זיך געשטעלט, זיינע הענט אויף אירע אַקסלען אַרויפגעלייגט, אַ ווײַלע און צוויי איר אין די אויגן געקוקט, מיט ליבע און פאַרטאָגיגער, שטיל און נאָך נאַכט שטילער, און די יונג־פרוי האָט אויף אים צוריק גע־קוקט, זיך געשעמט און ווי דאַנקבאַר געוועזן, געזעטיגט און

אקעגן אים געשטאַנען, ווי געלאָזט און דערלויבט, געדינט און אויף ווייטער גרייט געווען, און אַזוי און קוקנדיג, שטיל און אויף ווייטערדיגן אַרויסקוקנדיג, אירע אַקסלען אין זיינע הענט געלאָזן. האָט דער מענטש איר קאָפּ אין זיינע הענט גענומען, שטיל איר קערפּער צו זיינעם צוגעטוליעט, און זי איז נאָכגעגאַן, שטיל און צופרידן איר געליבטן זיך געגעבן, געגאַנגען און געליבט געווען, אַרויסגענומען און איבערגעפּולט מיט גליק, און שטיל און גליקלאַך אויף אים און אויף וואָס געשעהן־זאָל געוואַרט.

— וואָס אַזוינס, ליבער?

— זאָלסט פאַרטאָגיגע ליבע פאַרדינען.

— נו?

— פרעג איך ביי דיר, — און גענומען און אָפּגעפּירט האָט דער מענטש די יונג־פרוי צום בעט צום נאַכטישן, שטיל און שווייגנדיג איר אַן אָרט אויפן ראַנד אָנגעוויזן, האָט זי זיך אַנידערגעזעצט, ער נעבן איר, האָט ער איר האַנט אין זיינער גענומען און איר אַזוי געזאָגט:

— פרעג איך ביי דיר, דו דאַרפסט וויסן: ווי באַפרייט זיך אַ מענטש פון ליץ און לצים און פאַרפירן זייערן?

— מיט ליבע און דיין שטייגער, ליבער מיינער, — האָט זי אים געענפערט.

— וואָס הייסט עס?

— זאָלן מענטשן צו די טעכטער פון די שדים קומען און זיי ליבע געבן, — זיי ליבן זיי, זיי גארן זיי, זיי גייען אויס נאָך זיי און נאָך דער ליבע זייערע.

— וואָס־זשע וועט זיין?

— וועלן, סוף כל סוף, די שדים און אויף דער וועלט זיך ווייזן, אויפן טאָג און אויפן ליכטיגן, וועלן זיי צו פאַר מענטשן קומען, מיט האַק און מיט פּאַק און מיט ווייבער און

מיט קינדער, מיט רומל און מיט עדה און וואָס ס׳פאַרמאָגט נאָר אַן עדה — וועלן זיי פאַר די פיס פאַלן און זיי אַזוי זאָגן: מיר האָבן געזעהן, מיר קאָנען קיין תקומה נישט האָבן, קיין כח און קיין מעגלאַכקייט, זיינען מיר אַרויף, זיינען מיר צו אייך געקומען, געבן מיר זיך אייך אונטער און טוט מיט אונז וואָס איר ווילט: — פאַר האַלץ־העקערס און פאַר וואַסערשעפּערס, אויף אַלעס צו דינען און געהאָרכזאַם הערן.

— און ווער האָט דיר געזאָגט דערפון?

— דער טאַטע.

— דאָס איז לסוף, אויף ווייטער און אויף שפּעטער... און אצינד, און נאָך איידער יענע צייט איז געקומען, און אַז אַ מענטש איז אין לצימס האַנט אַריינגעקומען, מיט וואָס באַפרייט מען אים?

— מיר ווייסן.

— בעט איך ביי דיר: זאָל אַצינד אַ וואַנט און אויף שדים־וועלט געעפנט ווערן, אין פאַרטאָג און אין אונטערגרוב, זאָלסטו מיר זיי און זייערע ערטער ווייזן און פון נאַכט און פאַרפירונג דעם ערשטן און דעם בעסטן און אַ מענטשן מיר באַפרייען.

— געפּועלט.

און אויפגעהויבן און פון בעט אויפגעשטאַנען איז די יונג־פרוי פון מיט־איר־מאַן און אינאיינעם־זיצן, איז זי אָפּגעגאַן, ווי געניט און געוויינט צו איינער אַ וואַנט דאָן צוגעגאַן, זיך איר אַקעגן געשטעלט, מיט פּנים צו וואַנט און מיט רוקן צו מענטשן געשטאַנען, אַ ווײַלע זיך געזאַמט, געשטאַנען און געשפּראָכן, האָט זיך באַלד די וואַנט דאָן געעפנט און מענטש מיט יונג־פרוי, און לצים און אין זאַל זייערער האָבן זיך מיט די אויגן באַגעגנט.

און געזעהן האָט דער מענטש דא אין צימער מיט דער

יונג־פרוי זיינענדיג, ווי אין זאַל און איבער לצים איז דער מענש דער פאַרפירטער אויף זיין נאכט־און כשוף־טיש געשטאַנען, אויסגעמאטערט און מיד, געל און אויסגעמוטשעט. פעל און הערנער האָבן זיך אים פון קאָפּ און קערפּער אויף די זייטן גערוקט, שוין נישט גוט געלעגן און זיך נישט געהאַלטן, און פון נאַכט און פאָרשטעלונג, פון שפּיל און מאַרשאַלעק אויף טאָג און אויף אָפּרוה זיך געבעטן.

און געזעהן און פאַרשטאַנען האָט די לאַגע פון מענשן דער מאַן פון יונג־פרוי, האָט ער שטיל און נישט באַמערקט פאַר לצים צום מענש דארט אַ וואונק געטאָן: זאָל ער אויסוואַרטן, זאָל ער זיך רוהיג האַלטן, ער ווייסט פון אים, ער טוט פאַר אים, ער זעהט וואו ער געפינט זיך...

און ווייטער איז דער מענש דאן צו זיין יונג־פרוי צוגעגאַנגען, ווייטער אויף איר אקסל זיין האַנט ארויפגעלייגט, האָט זי אויף אים געקוקט, מיט ליבע און אויף דינען גרייט, איבערגעגעבן און אויף אלעם, האָט איר דער מענש אין די אויגן אַ שמייכל געטאָן, און שטיל און מיט אַ טייט־פינגער אויפן מענש און אויפן פאַרפירטן דארט אנגעוויזן:

— אט דעם.

— האָסט צו מיר אין דער רעכטער שעה געטראָפן.

— וואָס אזוינס, ליבע מיינע?

— מיר ווייסן: ס׳איז אונזער זאַך און מ׳טוט, וואָס מ׳דארף.

און אפּגעלאפן, מיט שמייכל און צופרידן איז באַלד פון צימער אַרויס די יונג־פרוי דאן אין ליבע, שפּילנדיג און צוזאגנדיג פון דער שוועל צו איר מאן און מענשן זיך אויסגעדרייט, ווי די מינוט און אים אליין־לאזן געזשאַלעוועט, די צייט און זיין אליין בלייבן געקאַרגט, און פארשפּרעכנדיג און אויף געוויס, ליבנדיג און ער־מעג־זיכער־זיין, וועט זי

שוין זיין בקשה דערפילן, וועט זי זיך באַלד אומקערן און אַלעס, וואָס מ׳דאַרף שוין ברענגען.

און געשוויגן און אויסגעוואַרט האָבן דער מענש אין צימער דא און די שדים אין זאַל דאָרט די פרוי פון פּאַלאַץ, אַ מינוט און צוויי, אַ מינוט און נאָך איינע, האָט זיך באַלד צוריק די טיר געעפנט, שטיל און פון יענער זייט האָט די פרן, זיך אין דער שטיל באַוויזן, די שוועל אריבערגעטראָטן און אין צימער אַריינגעגאנגען.

און דערזעהן האָבן לצים אין זאַל און אין דער שטיל דארט שטייענדיג די פרוי און ביים אַריינגיין, ווי שטיל און פארדעקט האָט זי עפּעס אויף די הענט און איינגעדעקט געטראָגן, אויפגעלייגט און צופרידן מיט פארשטעלטן און געטראָגענעם צום מאן און צו איר געליבטן צוגעגאַנגען, זיך מיט דעם אים אקעגן געשטעלט און אים עס אונטערגעטראָגן:

— אָט־וואָס!

זיינען לצים אין זאל און אינאיינעם שטייענדיג עפּעס אומרוהיג און מבולבל געוואָרן, האָבן זיי זיך איינס צום אַנדערן געקערעוועט, איילנדיג און גיך, און זיך ווי אַן עצה געהאַלטן, מיט אויגען און צעמישט שוין די זאַך דאָרט דערפילט, זיך איבערגעקוקט און געפרעגט זיך: וואָס וועט דא זיין? וואָס וועט דאָ געשעהן?...

— — — — — — — — — — — — — —

— זונה! — האָט איינער פאַר אַלע אַ לץ און מיט אַ קול זיך אַרויסגעכאַפּט און אויסגעשריגן.

— פלייש און זנות! — האָבן אַלע דאָס קול אונטערגעכאַפּט און מיט הענט און מיט פּענט פון אָרט זיך אַ ריס געטאָן און צו דער פרוי צוגעשריגן:

— זונה! טראָג עס אַוועק פון דאנען, נעם עס פון אונזערע אויגן צו; ס׳איז דיין טויט דיר דאָ!

— כ׳וויל נישט! — האָט די יונג־פּרוי די לצים אויף להכעיס און אין־פּנים־קוקנדיג אויסגעשריגן, צו איר מאַן זיך געשטעלט און דעם צודעק פון דער זאַך אראפּגעכאַפּט.

— קו־קו־רע־קו! — האָט דער האָן דאַן מיטאַמאל און איבערגעשראָקן אויף די הענט ביי פּרוי די פליגל צעשפּרייט און אויסגעקרייט — קו־קו־רע־קו!

— האַלט אים, כאַפּט אים! — האָבן זיך לצים מיטאַמאָל צו זייער מענש און צו טיש זיך אויסגעדרייט און הענט אויף הענט און פויסטן איבער פויסטן צו אים געוואָרפן און זיך לויפן געלאָזט, — האַלט אים! אַ טויט אויף אים!

האָט זיך אבער אין דער רגע אין שפּיגל און אין גלאז פון שפּיגל אַ לאָך און ווי אַ מענש די גרויס געעפנט, האָט זיך דער מאַן דאָרט, וואָס פון דער יונג־פּרוי, באַוויזן, האָט ער צום מענשן אַ מאַך געטאָן און אים אַ צייכן געגעבן: גיכער!

און אראפּגעשפּרונגען און אין דער עדה אַריין איז מיט־אַמאָל דער מענש דאַן, דער פאַרפּירטער, אין אימפּעט און אין גידרענגעניש איבער לצים און איבער קעפּ זיי אריבער, צום שפּיגל און צו דער לאָך־געוואָרענער צו, האָט זיך אַ האַנט פון יענער זייט און פון דעם ליידיג־געוואָרענעם באַ־וויזן, האָט זי אים אנגעכאַפּט און איינגאַנצן און מיט קערפּער באַלד און אויף יענער זייט אַריבערגעצויגן.

— האַלט אים! כאַפּט אים! — האָבן זיך לצים נאָך אים און שוין נאָך זיין פאַרשוואונדן־ווערן געיאָגט און איינס אויפן אנדערן, און איינס איבערן אנדערן אין שפּיגל זיך געריסן, — אַ טויט אויף אים, אַ מהומה, ער וועט אונזער שאנד דערציילן...

— כ׳וועל געוויס דערציילן!.. האָט זיי דער מענש און שוין פון יענער זייט, אויסגעלייזט און ווייט שוין זייענדיג, געשריגן, — כ׳וועל געוויס דערציילן, כ׳וועל אייער שאנד

אויפדעקן, און... נישט געהערט האָבן שוין מער די שדים דעם מענשן און דאס קול זיינס פון ווייטן, זיינען זיי נאָר אפּגעשמיסענע און ווי צום נאַר־געבליבענע ביים שפּיגל און ביי דער לאָך־געוואָרענער געבליבן, און מיט הענט און שוין אפּגעלאָזענע, און מיט כעס, וואָס שוין אנמעכטיג, ווי פאַר זיך אליין און פאַרן אנגעלויף זייערן זיך געשעמט און אין אפּהענדיגקייט געשטאַנען.

— און דער מענש?

— דער מענש האָט דערציילט און וואָרט געהאַלטן.

און אַזוי האָט דער שד דאַן זיין מעשה געענדיגט.